

DOS & DON'TS

Råd og anbefalinger til iværksætterundervisning med fokus på "Iværksætterånd" & "Karrierelæring og transitioner"

RATIONALE

At fremme kreativitet, innovation og iværksætteri på alle niveauer i uddannelsessystemet er formuleret som det 4. strategiske mål i Europarådets strategiramme for det europæiske samarbejde på uddannelsesområdet ("ET 2020") (2009/C 119/02).

Dette hæfte følger op på de aftaler der er indgået for det europæiske samarbejde omkring implementering af de strategiske mål for livslang læring og for udvikling af fælles tilgange og referenceværktøjer, der kan anvendes til opfølgning, monitorering m.v..

Hæftet er et resultat af arbejdet i Comenius netværket "Entrepreneurship Education and the World of Work – EE&WoW" og præsenterer en række indsatsområder der kan bidrage til effektivisering af iværksætterundervisningen, med konkrete mål og anbefalinger i relation hertil.

Netværkets anbefalinger dækker de tre tematiske områder "Iværksætterånd", "Karrierelæring og transitioner" og "Politikker, strategier og netværk" og er publiceret i to særskilte hæfter. Dette hæfte har fokus på temaerne "Iværksætterånd" og "Karrierelæring og transitioner" og er udviklet i 2 arbejdsgrupper, nedsat under Comenius netværket "EE & WoW", med deltagere fra Østrig, Bulgarien, Danmark, Grækenland, Italien, Spanien, Sverige, Holland og Tyrkiet.

Hæftet er et værktøj til evaluering af de to tema-områder "Iværksætterundervisning" (IU) og "Karrierelæring" (KL) og kan anvendes af såvel beslutningstagere som praktikere indenfor uddannelsesområdet, til at gennemføre selvevaluering på eget ansvarsområde.

Anbefalingerne er opdelt i forhold 12 kategorier, som udgør en samlet og holistisk ramme for forståelse af temaer som, knytter an til både "Iværksætterundervisning" og til "Karrierelæring". Under hver kategori er beskrevet en række anbefalinger til fokusområder, der bør overvejes i forhold til en undervisningsaktivitet.

Hvert af fokusområderne kan evalueres i forhold til, om dette er tilgodeset i en konkret aktivitet - og på hvilket af de 5 følgende niveauer:

- 1 overhovedet ikke opfyldt
- 2 overvejes, men er endnu ikke blevet udviklet
- 3 er under udvikling
- 4 er i nogen grad opfyldt
- 5 er opfyldt

Det anbefales at værktøjet anvendes fleksibelt og under hensyn til den konkrete aktivitet der evalueres. Det kan anvendes til at skabe overblik over alle 12 kategorier, indeholdende 122 konkrete fokusområder (Råd) og 40 tips til, hvad man bør undgå (Undgå) – eller til at evaluere et specifikt område, fx i forhold til nationale, regionale eller lokale/intentionelle interesser.

DOS & DON'TS

Råd og anbefalinger til iværksætterundervisning med fokus på "Iværksætterråd" & "Karrierelæring og transitioner"

KATEGORI 1: MÅL

De nationale mål for iværksætterundervisning (IU) og Karrierelæring (KL) følger prioriteringerne i den europæiske strategi for uddannelse og træning (Europa 2020) og de mål der er formuleret under Nøglekompetence nr. 7: "Initiativ og iværksætterånd" (Nøglekompetencer for Livslang læring). IU/KL fokuserer på udvikling af kompetencer og færdigheder der kan forberede elevernes overgang til en udfordrende og globaliseret verden og et arbejdsmarked under hastig forandring. IU skal ses i et holistisk perspektiv og omfatter aktiviteter der foregår både i og udenfor skolen. IU integrerer udvikling af de personlige og sociale kompetencer der knytter sig til Karrierelæring og udvikling af færdigheder og kompetencer der relaterer sig til Iværksætterundervisning, fx start af egen virksomhed.

I det efterfølgende vil anvendes begrebet Iværksætterundervisning/IU som en samlende betegnelse.

Opfyldt, i hvilken grad:

- 1 overhovedet ikke opfyldt
- 2 overvejes, men er endnu ikke blevet udviklet
- 3 er under udvikling
- 4 er i nogen grad opfyldt
- 5 er opfyldt

1. IU er integreret i Folkeskolens curriculum.
2. IU er en integreret del af curriculum i alle typer uddannelser.
3. IU opfattes som en livslang læringsproces.
4. IU indeholder tværfaglige aktiviteter.
5. IU tilrettelægges i samarbejde med eksterne aktører (virksomheder, banker, organisationer m.v.)
6. IU er baseret på praksislæring og fokus på "at lære ved at gøre" og "afprøvning i praksis"
7. IU opfattes som en general og tværgående tilgang til forståelse af kompetenceudvikling i skolen og involverer både læring, undervisning og ledelse - og skolens tilgang til håndtering af udfordringer og løsning af problemer.
8. IU omfatter alle aldersgrupper fra Folkeskolen til videregående uddannelse.

1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5

1. At betragte IU som et isoleret fag, eller emne
2. At tilrettelægge IU-aktiviteter ud fra et ensidigt teoretisk perspektiv

KATEGORI 2: MÅLGRUPPER

Den direkte målgruppe for alle IU aktiviteter er alle unge - uanset om de befinder sig i, eller udenfor uddannelsessystemet. De indirekte målgrupper er fx lærere, forældre, vejledere, ledere og andre der beskæftiger sig med unge i relation til job eller uddannelse, samt politikere, beslutningstagere og andre interessenter på området.

Opfyldt, i hvilken grad:

- 1 overhovedet ikke opfyldt
- 2 overvejes, men er endnu ikke blevet udviklet
- 3 er under udvikling
- 4 er i nogen grad opfyldt
- 5 er opfyldt

1. Læringsforløbet er tilpasset den konkrete målgruppe, den geografiske kontekst og de specifikke individuelle behov.
2. IU aktiviteter er tilpasset og målrettet til det konkrete uddannelsesniveau og indeholder initiativer rettet mod alle dele af uddannelsessystemet fra Folkeskolen til videregående uddannelser.
3. Lærere, ledere og rektorer anerkender relevansen af IU aktiviteter og støtter op om disse.
4. IU aktiviteterne er målrettet forskellige interessenter – fra den enkelte elevs konkrete behov til, til initiativer der har til formål at øge opmærksomheden på behovet for UI på det politiske niveau
5. IU aktiviteterne bidrager til at skabe interesse hos alle uddannelsessystemets øvrige interessenter, som fx forældre, virksomheder, faglige organisationer, politikere m.fl.

1. At tilrettelægge IU som et pakkeforløb til alle målgrupper
2. At fokusere på en enkelt målgruppe, eller gruppe af interessenter.

KATEGORI 3: KOMPETENCER

IU fremmer udvikling af viden, færdigheder og holdninger, der understøtter individets evne til at træffe karrierevalg og handle i overensstemmelse med deres ønsker og færdigheder.

I overensstemmelse med Nøglekompetence nr. 7 indeholder udvikling af Iværksætterånd følgende kompetenceområder:

At få nye ideer	At kommunikere
At omsætte ideer til handling	At afrapportere
At planlægge	At evaluere
At identificere og vurdere muligheder	At dokumentere
At organisere aktiviteter	At forhandle
At tage ansvar for en aktivitet	At præsentere
At engagere sig i en aktivitet	At sælge
At anstrenge sig, for at nå sine mål	At løse problemer
At arbejde i grupper	At netværke
At arbejde selvstændigt	At håndtere ricisi
At lede	At arbejde digitalt
At delegere	At lære at lære
At analysere	

Opfyldt, i hvilken grad:

- 1 overhovedet ikke opfyldt
- 2 overvejes, men er endnu ikke blevet udviklet
- 3 er under udvikling
- 4 er i nogen grad opfyldt
- 5 er opfyldt

1. IU betragtes som en integreret og generel tilgang til læring og tilrettelægges så den passer til den konkrete uddannelse- eller arbejdsmæssige kontekst.
2. Iværksætterånd betragtes som evnen til at bryde mønstre og forstå og arbejde med udfordringer på en ny måde.
3. IU har til formål at fremme iværksætterånd gennem udvikling og stimulering af generelle kompetencer og har fokus på udvikling af elevens evne til at udvise initiativ, tage ansvar og omsætte idéer til handling.
4. IU har til formål at fremme iværksætterånd gennem udvikling af menneskers nysgerrighed, kreativitet og tillid til egne muligheder.
5. IU har til formål at fremme iværksætterånd gennem udvikling af interpersonelle kompetencer, samarbejde og ved at eleven arbejder og lærer, sammen med andre.
6. IU indebærer samarbejde med verden udenfor skolen, og at der skabes relationer og interageres med arbejdsmarkedets aktører, så eleven oplever, at der arbejdes med opgaver fra den virkelige verden.

1. At anvende traditionelle undervisningsformer, med afsæt i bøger og/eller "papir- og blyant – tilgange"
2. At begrænse undervisningen til kun at foregå på skolen.
3. At sanktionere og/eller at straffe fejlslagne projekter.
4. At tænke og/eller sige, at noget er umuligt.

KATEGORI 4: INDHOLD OG METODER

Indholdet i IU er i princippet tværfagligt og tilrettelægges som praksislæring, hvor underviseren fungerer som tutor. Underviserens rolle er at facilitere læreprocesser, der har den enkelte unges behov i centrum.

IU integreres i alle undervisningsforløb og bidrager til udvikling af Nøglekompetence nr. 7 "Initiativ og iværksætterånd" ved at fremme viden, færdigheder og holdninger der knytter sig hertil.

Undervisningen tager afsæt i praksislæring og elevens mulighed for at løse virkelige problemer, med fokus på udvikling af dennes initiativ og self-efficacy (tro på egen formåen). Læringsforløbene bør skræddersys så de passer til den enkelte elevs behov og til den specifikke sociale, økonomiske, tekniske og geografiske kontekst. Skolen gennemfører løbende evaluering af elevernes udbytte af undervisningen. Evalueringen har fokus på elevens læreprocesser og progressionen heri, sammenholdt med de konkrete læringsmål. Herved sikres, at eleven løbende får feed-back på gennemførte aktiviteter og at der bliver fulgt op på dennes læring.

Undervisningen understøtter elevens evne til at opbygge og anvende egne netværk, fx med etablerede organisationer.

Opfyldt, i hvilken grad:

- 1 overhovedet ikke opfyldt
- 2 overvejes, men er endnu ikke blevet udviklet
- 3 er under udvikling
- 4 er i nogen grad opfyldt
- 5 er opfyldt

1. IU omfatter alle programmer og/eller projekter, der har til formål at udvikle viden, færdigheder eller holdninger der knytter an til Nøglekompetence nr. 7.

1 2 3 4 5

2. IU aktiviteter er tilrettelagt så de imødekommer forskellige målgruppers ønsker og behov.

1 2 3 4 5

3. Indikatorer for evaluering af læringsudbytte og/eller resultater af IU aktiviteter er udviklet og implementeret.

1 2 3 4 5

4. IU aktiviteter har til formål at styrke unges self-efficacy og initiativ.

1 2 3 4 5

5. IU er skræddersyet og løbende tilpasset den specifikke sociale, økonomiske, tekniske og geografiske kontekst.

1 2 3 4 5

6. IU aktiviteter evalueres løbende og har fokus på elevens udvikling på de områder der er beskrevet i i nøglekompetence nr. 7.

1 2 3 4 5

7. IU aktiviteter styrker elevens oplevelse af relevans og ejerskab i forhold til egne læreprocesser og til det konkrete læringsforløb.

1 2 3 4 5

8. Undervisning og træning inddrager deltagerens egne netværk og/eller skaber links til eksisterende organisationer.

1 2 3 4 5

9. Undervisningen er fokuseret på udvikling af elevens kreativitet, evne til at danne netværk og anvende sociale platforme og fora.

1 2 3 4 5

1. Udelukkende at fokusere på, hvordan man starter egen virksomhed.

2. At udelukke nye/alternative tilgange og metoder til udvikling af iværksætterrelaterede kompetencer.

3. At betragte IU som processer der udelukkende handler om at formidle viden.

KATEGORI 5: ORGANISATORISKE TILGANGE

I relation til organisatoriske tilgange opereres med følgende 3 underkategorier:

1. Læringsmiljøet
2. Skemaplanlægning
3. Ledelse og organisering af selve undervisningsmiljøet (skolen)

Læringsmiljøet:

Organisér skolens læringsmiljø på en fleksibel og forandringsparat måde:

- Fleksible miljøer: indendørs- eller udendørs, i gymnastiksalen, eller i et klasselokale.
- Forandringsparat: brug de lokaler der egner sig bedst til den pågældende IU aktivitet
- Traditionel eller virtuel undervisning: brug fx blogs, chat rooms, Facebook-grupper o.lign til at supplere den traditionelle klasserumsundervisning.

Skemaplanlægning:

- Fleksibelt og tilpasset: Tilpas skemaet så det løbende kan tilpasses forandringer og nye muligheder og behov kan indarbejdes. Undgå skemaer der er fastlagt for hele år, eller semestre ad gangen og giv plads til at ansvarlige kan reagere på nye situationer.

Ledelse og organisering:

- For at sikre succesfuld implementering af iværksætterundervisning, er det vigtigt at skolen udarbejder en vision, hvori man beskriver de kompetencer man vil styrke hos eleverne. Det er vigtigt at visionen er forankret i hele skolens organisation og at den følges med udarbejdelsen af strategiske planer, der både beskriver formålet med de enkelte aktiviteter og hvordan de gennemføres på skolen. Planerne bør revideres løbende, i takt med opnåede erfaringer fra gennemførte aktiviteter.
- Skolelederen har en nøglerolle i forhold til udvikling og implementering af iværksætter undervisningen. Lederen bør tage ansvar for visionen, gennem at udforske og reformulere nøglespørgsmål, der knytter sig til elevernes læring og til, hvordan skolen møder de nye krav, muligheder og udfordringer, der knytter sig til den øgede digitalisering.
- IU indebærer opgaver der kræver samarbejde på tværs af skolen.
- IU involverer alle skolens aktører, fx ledere, lærere og vejledere.
- Skolen inddrager repræsentanter fra arbejdslivets verden, så læreprocesserne kan understøttes ved at trække på den nyeste viden og ekspertise.

Opfyldt, i hvilken grad:

- 1 overhovedet ikke opfyldt
- 2 overvejes, men er endnu ikke blevet udviklet
- 3 er under udvikling
- 4 er i nogen grad opfyldt
- 5 er opfyldt

1. Skolens didaktiske tilgang er struktureret og organiseret på en måde der fremmer og understøtter udvikling af selvstændighedskultur og iværksætterånd.
2. Skolen samarbejder med aktører fra arbejdslivets verden, fx fra arbejdsgiver- og arbejdstager organisationer.
3. Alle undervisere er involverede i og samarbejder omkring IU.
4. IU aktiviteter er en integreret del af curriculum.
5. IU aktiviteter gennemføres i et fleksibelt læringsmiljø, der kan tilpasses de behov, der knytter sig til en konkret læringsaktivitet.
6. IU gennemføres af lærere og vejledere der har kompetencer til at gennemføre læringsforløb, der tager afsæt i praksislæring og i de didaktiske/metodiske udfordringer der knytter sig hertil.
7. Eksterne eksperter tilknyttes læringsforløbene med henblik på variation og udfordring af eleverne.
8. Eksterne undervisere har kendskab til de generelle mål for aktiviteterne og hvordan disse knytter an til Nøgleskompetence nr. 7 og til de videns-og færdighedsområder der er beskrevet heri.

1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5

9. Skolen gennemfører studiebesøg i forskellige virksomheder og organisationer, fx i iværksætterfora rådgivningscentre, brancheforeninger o. lign..

1 2 3 4 5

10. Alle personalegrupper på skolen bakker op om målene for IU.

1 2 3 4 5

1. At holde eleverne på skolen – studiebesøg kan understøtte læringsmålene.
2. At gøre IU til et anliggende for en enkelt underviser.

KATEGORI 6: PROCESSER DER KNYTTER SIG TIL GENNEMFØRELSE AF IU AKTIVITETER

En IU aktivitet, er et læringselement der omsætter dele af et holistisk program/projekt til en aktivitet der har til formål at understøtte iværksætterånd, karrierelæring og karrierevalgskompetencer hos forskellige målgrupper. Der bør nedsættes ekspertgrupper til udvikling af IU forløb og disse bør sammensættes af repræsentanter fra:

- Statslige myndigheder (fx Ministeriet for børn og undervisning, Beskæftigelsesministeriet m.fl.)
- Skoler/uddannelsessteder (ledere og lærere)
- Arbejdslivets verden (Arbejdsgiver og arbejdstager organisationer)
- Udbydere af IU og karrierelæringsforløb, samt Ngo'er og andre sociale aktører (fx UU-centre).

Det kan have stor betydning, at IU-aktiviteter anerkendes, støttes og promoveres af både statslige, regionale og lokale myndigheder. Derfor bør samarbejdet med disse etableres i de faser, hvor 'Iværksætterundervisning' og 'Karriereudviklingsforløb' udvikles, ligesom de bør inddrages i drøftelser af kompetenceudvikling der knytter sig til forskellige målgrupper.

De aktører som, med støtte fra skolelederen, er direkte involveret i at implementere aktiviteterne, er lærere og vejledere, i et samarbejde med repræsentanter fra arbejdsgiver- og tager organisationer.

Gennemførelsen af IU- aktiviteter forløber i faser, der kan involvere følgende 6 opgave kategorier: Udvikling, Opstart, Justering, Forandring, Kvalitetssikring & videreudvikling og Evaluering & effektmåling af aktiviteten.

6.1. Udvikling af aktiviteten

Opfyldt, i hvilken grad:

- 1 overhovedet ikke opfyldt
- 2 overvejes, men er endnu ikke blevet udviklet
- 3 er under udvikling
- 4 er i nogen grad opfyldt
- 5 er opfyldt

1. Der er nedsat en ekspertgruppe til udvikling af IU.

1 2 3 4 5

2. Ekspertgruppen definerer kvalifikationskrav til alle involverede aktører og udarbejder en plan for kompetenceudviklingen herunder: formål, mål, tidsramme og forventede resultater, samt kvalitetssikring, evaluering og opfølgning på IU aktiviteter.

1 2 3 4 5

3. Målgruppen for den konkrete aktivitet er identificeret.

1 2 3 4 5

4. Der trækkes på internationale erfaringer og hentes inspiration i forhold til indhold, metoder og modeller.

1 2 3 4 5

5. Undervisningsmetoderne udvikles og tilpasses erfaringer fra gennemførte forløb.

1 2 3 4 5

6. Der tages afsæt i praksislæring.

1 2 3 4 5

7. Aktiviteten retter sig imod målgruppens karriereforløb og udvikling af personlige kompetencer der relaterer sig hertil.

1 2 3 4 5

8. Der er udviklet og forberedt materialer der knytter sig direkte til aktiviteten.

1 2 3 4 5

9. Aktiviteten fremmes internt på skolen.

1 2 3 4 5

1. At kopiere andre, eksisterende modeller eller IU aktiviteter, uden at vurdere om disse også er relevante, i den givne kontekst.
2. At udvikle aktiviteter der ikke har et helt klart sigte og/eller beskrevne læringsmål.
3. At anvende vage og/eller uklare beskrivelser i visioner og strategier.

6.2. Aktivitetens opstart

Opfyldt, i hvilken grad:

- 1 overhovedet ikke opfyldt
- 2 overvejes, men er endnu ikke blevet udviklet
- 3 er under udvikling
- 4 er i nogen grad opfyldt
- 5 er opfyldt

1. Der er gennemført et pilotprojekt med afprøvning af den valgte aktivitet, med henblik på at vurdere dennes relevans i forhold til målene.
2. Aktivitetens formål, mål og forventede resultater er veldefinerede og formidlet til alle aktører – ledere, lærere, vejledere m.fl.
3. Lærere og vejledere har de nødvendige kompetencer til at gennemføre aktiviteten.
4. Aktiviteten er implementeret på det tidligst mulige tidspunkt, i forhold til aldersgruppe og/eller uddannelsesniveau.
5. Involverede aktører modtager støtte i forhold til indhold og metodeudvikling, både i det indledende pilotforløb og igennem planlagte opkvalificeringsforløb.
6. Alle nødvendige undervisningsmaterialer, rekvisitter m.v. er distribueret til underviserne før aktiviteten påbegyndes.
7. Regionale myndigheder fungerer som informationskanal og understøttende netværk i forhold til gennemførelse af aktiviteten.

1 2 3 4 5

1 2 3 4 5

1 2 3 4 5

1 2 3 4 5

1 2 3 4 5

1 2 3 4 5

1 2 3 4 5

1. At påbegynde aktiviteten før skoleledelsens opbakning til aktiviteten er opnået og før denne er forstået og accepteret af alle aktører på skolen.
2. At påbegynde aktiviteten før der er gennemført en analyse af skolens ressourcer, fx i forhold til forventet personaleforbrug, tidsrammer og økonomi.
3. At "slå for stort brød op", fx ved at brede sig til mange skoler på én gang, da dette kan bidrage til at man mister fokus og kontrol over forløbet.

6.3. Videreudvikling af en igangværende aktivitet

Opfyldt, i hvilken grad:

- 1 overhovedet ikke opfyldt
- 2 overvejes, men er endnu ikke blevet udviklet
- 3 er under udvikling
- 4 er i nogen grad opfyldt
- 5 er opfyldt

1. Aktivitetens personale er sikret løbende kompetenceudvikling, der er tilrettelagt som en fortsat og tilbagevendende proces.
2. Kvalitetsudvikling af aktiviteten sikres gennem monitorering og løbende efteruddannelse af personale.
3. Forskellige aktører og interessenter er involveret i gennemførelsen af aktiviteten, fx forældre og andre 'formelle' repræsentanter fra arbejdslivets verden.
4. Der gennemføres lokale, regionale og nationale arrangementer, der har til formål at præsentere resultaterne fra forløbet og/eller formidle ideen til andre skoler/regioner.

1 2 3 4 5

1 2 3 4 5

1 2 3 4 5

1 2 3 4 5

- Der identificeres nye pilotskoler og/eller regioner til afprøvning af aktiviteten.
- Elever og andre aktører inviteres til at give feedback på aktiviteten.
- Evalueringer er en integreret del af IU- aktiviteten.

1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5

- At udpege pilotskoler der ikke reelt er interesserede i at gennemføre pilotforløbet.
- At undervurdere de erfaringer der er indhentet gennem monitorering.
- At skifte fokus midt i en aktivitet der kører.

6.4. Forandring af en igangværende aktivitet

Opfyldt, i hvilken grad:

- overhovedet ikke opfyldt
- overvejes, men er endnu ikke blevet udviklet
- er under udvikling
- er i nogen grad opfyldt
- er opfyldt

- Etablér forståelse for, hvorfor en given aktivitet må forandres.
- Koordinér en udvidelse af aktiviteten til nye områder/målgrupper.

1	2	3	4	5
1	2	3	4	5

- At forandre aktiviteter der kører tilfredsstillende, eller at gennemføre forandringer for hyppigt.

6.5. Kvalitetssikring og videreudvikling

Opfyldt, i hvilken grad:

- overhovedet ikke opfyldt
- overvejes, men er endnu ikke blevet udviklet
- er under udvikling
- er i nogen grad opfyldt
- er opfyldt

- Aktiviteter og processer følges gennem evaluering/monitorering.
- Der gennemføres besøg i undervisningslokaler.
- Eleverne gennemfører selvevaluering af opnåede kompetencer.
- Tilknyttede eksperter evaluerer aktiviteten og vurderer de kompetencer, der er opnået.
- Ekspertgruppen har et fortsat samarbejde.

1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5

- At miste fokus og at slippe kontrollen med en igangværende aktivitet, fx ved at sætte for mange ting i gang på samme tid.
- Udvid ikke aktiviteten for hurtigt og undgå overdimensionering.

6.6. Evaluering og effektmåling

Opfyldt, i hvilken grad:

- 1 overhovedet ikke opfyldt
- 2 overvejes, men er endnu ikke blevet udviklet
- 3 er under udvikling
- 4 er i nogen grad opfyldt
- 5 er opfyldt

1. Deltagernes karrierevalg understøttes og styrkes af deltagelse i IU-aktiviteter.
2. Elevernes økonomiske bevidsthed øges og de optræder mere ansvarligt i relation til indtjening, forbrug og opsparing.
3. Frafaldet på uddannelserne er reduceret.
4. Antallet af praktikpladser er øget.
5. Ungdomsarbejdsløsheden er faldet på det lokale, regionale og Europæiske niveau.
6. Flere frivillige og andre interessenter er involverede.
7. Antallet af iværksætter- aktiviteter er øget.
8. Flere elever gennemfører IU undervisningsaktiviteter.
9. Elever der har gennemført én IU aktiviteter bliver motiverede til at deltage i andre.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

1. At slække på kravene til evaluering af IU-aktiviteter, da disse kan danne grundlag for evidensbaseret udvikling.

KATEGORI 7: PERSONER INVOLVEREDE I IU AKTIVITETER PÅ SKOLEN

IU aktiviteter bør involvere alle personalegrupper på skolen, fx ledere og lærer, samt forældre og eksterne samarbejdspartnere, som fx vejledere og repræsentanter fra virksomheder og organisationer.

Opfyldt, i hvilken grad:

- 1 overhovedet ikke opfyldt
- 2 overvejes, men er endnu ikke blevet udviklet
- 3 er under udvikling
- 4 er i nogen grad opfyldt
- 5 er opfyldt

1. IU bygger på et fælles ansvar og involverer aktiv deltagelse fra det lokale, regionale og nationale niveau.
2. Alle skolens brugere og ansatte er involveret, dvs. både ledere, lærere, elever og forældre.
3. Eksterne vejledere og andre aktører er involveret i IU-aktiviteten, fx andre lokale institutioner, jobcentre, virksomheder, fagforeninger, branche- og arbejdsgiverforeninger.
4. Aktiviteten ledes af personale med iværksætterånd.

1 2 3 4 5

1 2 3 4 5

1 2 3 4 5

1 2 3 4 5

1. At overlade ansvaret for organisering og implementering af IU aktiviteten til en enkelt entusiastisk person eller organisation.
2. Kun at involvere enkelte elever i en IU aktivitet.
3. At lade det være det frivilligt, om man vil deltage i arbejdet med IU aktiviteten.

KATEGORI 8: PARTNERSKABER, NETVÆRK OG PERSONER DER SKAL KOBLES TIL AKTIVITETEN

Udvikling og implementering af IU-aktiviteter bør involvere alle interessenter fra uddannelses- og arbejdsmarkedssektoren og deltagelse/samarbejde bør etableres mellem skoler, virksomheder, jobcentre og de nationale Junior Achievement.

IU-aktiviteter bør tænkes ind i alle elevers/studerendes læringsforløb og i forløb der finder sted både i Folkeskolen og i ungdomsuddannelser og på Universiteter, eller efter- og videreuddannelseskurser.

IU bør betragtes som et fælles ansvar og involvere både skoleledere, lærere og vejledere.

Opfyldt, i hvilken grad:

- 1 overhovedet ikke opfyldt
- 2 overvejes, men er endnu ikke blevet udviklet
- 3 er under udvikling
- 4 er i nogen grad opfyldt
- 5 er opfyldt

1. Skolen samarbejder med virksomhedsrepræsentanter
2. Skolen samarbejder med ministerielle repræsentanter.
3. Skolen samarbejder med jobcentre.
4. Skolen samarbejder med repræsentanter fra Junior Achievement.
5. Skolen indgår i et netværk med andre grundskoler.
6. Skolen indgår i et netværk med andre udbydere af uddannelsesforløb.
7. Skolen indgår i et netværk med erhvervsskoler.
8. Skolen indgår i et netværk med videregående uddannelsesinstitutioner.
9. Skolen indgår i netværk med universiteter.
10. Skolen indgår i et tværsektorielt netværk bestående af grundskoler, ungdomsuddannelses-institutioner, erhvervsskoler og videregående uddannelsesinstitutioner.
11. IU har høj prioritet hos skolelederne.
12. Skoleledelsen understøtter og faciliterer gennemførelsen af IU-aktiviteter.
13. Der afholdes møder med interessenter i forbindelse med udvikling og evaluering af IU-aktiviteter.
14. Der er etableret samarbejde med repræsentanter fra nationale, regionale og lokale organisationer, ministerier og styrelser, fx kommunalråd, arbejdsgiverorganisationer o.lig.
15. Forældre er inddraget i IU- aktiviteterne.

1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5

1. At involvere personale i IU aktiviteter, uden at sikre skoleledelsens støtte og opbakning.
2. At iværksætte IU – aktiviteter, uden at inddrage repræsentanter fra arbejdslivet.

KATEGORI 9: EKSTERNE AKTØRER INVOLVERET I IU- AKTIVITETER

I forhold til implementering af IU-aktiviteter anbefales det, at der etableres samarbejde med aktører udenfor skolen, som kan bidrage til at skabe links til arbejdslivets verden. Disse kan fx være: Ngo'er, private virksomheder, offentlige institutioner og brancheforeninger. Samarbejdet kan fx være i forbindelse med studiebesøg, gæsteundervisning, sponsoring af aktiviteter, eller afvikling af praktikophold.

Opfyldt, i hvilken grad:

- 1 overhovedet ikke opfyldt
- 2 overvejes, men er endnu ikke blevet udviklet
- 3 er under udvikling
- 4 er i nogen grad opfyldt
- 5 er opfyldt

1. I forbindelse med afvikling af IU – aktiviteter, samarbejder skolen med Ngo'er, private virksomheder, iværksætterfora og offentlige, eller private organisationer
2. Eksterne eksperter, som fx vejledere, NGO' ledere og repræsentanter fra faglige organisationer er inddraget.
3. De involverede eksperter imødekommer behovene hos den specifikke målgruppe, som aktiviteten retter sig imod, fx deltagernes køn, alder og baggrund.
4. Eksterne eksperter indgår som værter for elever ved studiebesøg, praktikophold m.v..
5. Eksterne eksperter er involveret i udvikling og planlægning af IU-aktiviteter.
6. Eksterne eksperter samarbejder og kommunikerer med lærere og skoleledere.
7. Eksterne eksperter matcher de forskellige målgruppers behov.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

1. At overlade det fulde ansvar for udvikling og implementering af IU-aktiviteter til eksperter.
2. At anlægge et ensidigt virksomhedsfokus.
3. At undervurdere betydningen af interaktioner mellem lærere, eksperter og andre interessenter.

KATEGORI 10: DIMENSIONER

IU er en livslang proces, der ikke bør betragtes som noget, der kun kan understøttes gennem skolebaseret undervisning. IU bør betragtes i et kontinuum, der både rummer individuelle og kontekstuelle dimensioner, hvor læring finder sted i interaktion mellem lokale, regionale, nationale og internationale faktorer.

Opfyldt, i hvilken grad:

- 1 overhovedet ikke opfyldt
- 2 overvejes, men er endnu ikke blevet udviklet
- 3 er under udvikling
- 4 er i nogen grad opfyldt
- 5 er opfyldt

1. IU er tilrettelagt med et holistisk perspektiv på læring.
2. IU er tilrettelagt under hensyn til Europæiske, nationale, regionale og lokale forhold.
3. IU er tilrettelagt under hensyn til nationale socioøkonomiske forhold.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

1. Et ensidigt fokus på individets udvikling – uden inddragelse af aktuelle europæiske, nationale, regionale og lokale forhold og faktorer.
2. En fragmenteret tilgang til IU.

Idet 'arbejdslivets verden' er under konstant forandring vil "borgernes liv, i stigende omfang, være præget af mange forandringer" (EU-resolution, 2008). Derfor vil tilegnelse af kompetencer og færdigheder der relaterer sig til iværksætteri og karriereudvikling være at betragte som en livslang opgave for alle. Og derfor må undervisning der relaterer sig hertil også være en integreret del af alle uddannelsesforløb - fra Folkeskolen til de videregående uddannelser.

Det specifikke IU-forløbs varighed, afhænger både af den konkrete aktivitetens indhold og mål, og af de rammer og ressourcer der er tilknyttet. Spørgsmål der kan rejses i forbindelse med beslutning om forløbets omfang og varighed kan fx være: Hvilke de konkrete læringsmål skal der være for IU-aktiviteten? Hvilke indholdselementer knyttes til de enkelte læringsmål og hvilken sammenhæng har disse, med de ressourcer der allokeres?

Afhængig af det specifikke forløbs sammensætning og mål, kan den tidsmæssige udstrækning være alt fra et par lektioner, til et helt skoleår og skal i alle tilfælde tilpasses skolens læreplaner.

Opfyldt, i hvilken grad:

- 1 overhovedet ikke opfyldt
- 2 overvejes, men er endnu ikke blevet udviklet
- 3 er under udvikling
- 4 er i nogen grad opfyldt
- 5 er opfyldt

1. IU betragtes som en livslang og fortsat proces.
2. IU er integreret som en del af grundskolens curriculum.
3. IU er integreret i ungdomsuddannelsernes undervisningsprogrammer.
4. IU er integreret i efter- og videreuddannelsesprogrammer og forløb.
5. Borgere i alle aldre tilbydes læringsforløb, hvor de kan tilegne sig kompetencer og færdigheder der knytter sig til karriereudvikling iværksætteri.
6. Hver IU aktivitet er beskrevet med tilhørende, specifikke læringsmål.
7. Hver IU-aktivitet er beskrevet med konkrete indholdselementer.
8. 8. Sammenhængen mellem indhold og læringselementer er beskrevet i forhold til hver IU-aktivitet.
9. 9. IU-aktiviteter er skræddersyede i forhold til den specifikke målgruppes behov.

1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5

1. At betragte kompetencer der knytter sig til karriereudvikling og iværksætteri, som noget man kan lære "en gang for alle".

KATEGORI 12: RESSOURCER OG FINANSIERING

Hver IU-aktivitet må være sikret tilstrækkelige menneskelige og økonomiske ressourcer og finansieringen må være et anliggende for interessenter på alle niveauer.

Finansiering af IU-aktiviteter kan ske gennem skolernes almindelige budgetter, gennem tillægsbevillinger fra lokale, regionale eller nationale myndigheder, eller gennem tilskud fra eksterne sponsorer, EU-programmer o. lign.. Faste bevillinger til finansiering af IU-aktiviteter, fx gennem skolernes almindelige undervisningstilskud, kan være nødvendige hvis man vil sikre kontinuitet.

Opfyldt, i hvilken grad:

- 1 overhovedet ikke opfyldt
- 2 overvejes, men er endnu ikke blevet udviklet
- 3 er under udvikling
- 4 er i nogen grad opfyldt
- 5 er opfyldt

1. Der er allokeret tilstrækkeligt med ressourcer – både personalemæssigt og økonomisk – gennem skolens undervisningsplaner og budgetter.
2. Ressourcer til gennemførelse af IU-aktiviteter er tilvejebragt gennem lokale, regionale eller nationale bevillinger.
3. Supplerende ressourcer til gennemførelse af IU-aktiviteter er tilvejebragt gennem partnerskaber mellem brancheorganisationer og skoler.
4. Nationale og Europæiske programmer medfinansierer IU-aktiviteten.
5. Der er indgået kontrakter med eksterne sponsorer vedrørende finansiel støtte til IU aktiviteten.
6. Der er indgået længerevarende kontrakter med eksterne aktører om støtte til IU-aktiviteten.
7. Støtte modtages fra flere forskellige kilder, med henblik på at sikre IU-aktivitetens fortsættelse og stabilitet.

1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5

1. At lade en IU-aktivitet afhænge af en enkelt sponsor/finansieringskilde.
2. At udelukke muligheden for at indgå forpligtende samarbejder og partnerskaber med eksterne aktører, der kan bidrage med finansiering.
3. At lade IU-aktiviteter afhænge af offentlig (regional/national) støtte.

© “Entrepreneurship Education and the World of Work”, Comenius Network

Partnere:

Styrian Association for Education and Economics, Austria (Co-ordinator)

Junior Achievement Bulgaria, Bulgaria

Lisbeth Højdal, Denmark

ΕΛΛΗΝΟΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΑΓΩΓΗ - Ellinogermaniki Agogi, Greece

Eurocultura, Italy

Municipality of ,s-Hertogenbosch, The Netherlands

The Fundación Red Andalucía Emprende, Spain

Escuela de Alta Dirección y Administración, Spain

Göteborg Region Association of Local Authorities, Sweden

Istanbul Commerce University, Turkey

<http://www.ee-wow.net>

Redaktion: Peter Härtel / Michaela Marterer STVG, Austria

Grafisk design og layout: SL Multimedia GmbH, Studio Lannach, Austria

Trykt i august 2013

Lifelong
Learning
Programme

Med støtte fra Livslang Læring Programmet.
Den Europæiske Union
510354-LLP-1-2010-1-AT-COMENIUS-CNW

Dette projekt er støttet af EU- kommissionen. Publikationen reflekterer forfatterens synspunkter og Kommissionen kan ikke gøres ansvarlig for, hvordan informationer i denne anvendes.

Vores vision er, at støtte unge i Europa i at kunne håndtere deres arbejdsliv gennem udvikling af iværksætterånd.

Europas unge er Europas fremtid

At støtte unges karriereveje og overgang fra uddannelsessystemet til 'arbejdslivet verden' rummer både uddannelsesmæssige, økonomiske, sociale og menneskelige dimensioner og er en integreret del af den Europæiske uddannelsespolitik. Dette kommer blandt andet til udtryk i de Europæiske målsætninger for uddannelse og træning (Europa 2020), hvor det 4. strategiske mål indbefatter strategier for styrkelse af "Iværksætter".

Netværket "Entrepreneurship Education and the World of Work" (EE&WOW) kombinerer temaerne iværksætter, karrierelæring og overgangsproblematikker med udvikling af individuelle og sociale kompetencer, der knytter sig til læring og arbejde. Resultatet af netværkets arbejde er blandt andet dette hæfte, der præsenterer en række anbefalinger til arbejdet med udvikling og implementering af læringsaktiviteter der knytter sig til iværksætter.

Hæftet kan anvendes som et værktøj til selvevaluering i forhold til faktorer der kan have betydning for en succesfuld implementering af læringsaktiviteter der har til formål at styrke unges iværksætterånd.

Anbefalingerne rettes sig både imod praktikere inden for uddannelsessystemet og mod andre, eksterne interessenter, som fx politiske beslutningstagere på lokalt, regionalt, nationalt og europæisk niveau.

Anvendelsen af værktøjet har til formål at styrke læringsaktiviteter, som har til formål at fremme unges udvikling, i relation til iværksætterkompetencer og til understøtning af deres karriereveje fra skole til arbejdsliv.

